

आभासी चलन आणि भारतीय अर्थव्यवस्था

¹Rakshit Madan Bagde

Publication

Tumbe

Group of International Journals

A Peer Reviewed Multidisciplinary Journal

Volume - 5 ; Issue – 1

January - April : 2022

ISSN : 2581-8511

Pages : 40 -47

Article ID : TUMBE0501K6

Author/s

¹Assistant Professor, Late. Mansaramji
Padole Arts College,
Ganeshpur, Bhandara
ORCID iD - 0000-0002-7507-0244
WOS ResearcherID - AAF-2760-2020
SSRN - Author ID: 4770534
Vidwan-ID : 221858
rakshitbagde@gmail.com

संग्रह / Abstract

आभासी चलन, क्रिप्टोकरन्सी किंवा क्रिप्टो-चलन हा बायनरी डेटाचा संग्रह आहे जो एक्सचेंजचे माध्यम म्हणून काम करण्यासाठी तयार केलेला आहे. वैयक्तिक नाण्यांच्या मालकीच्या नोंदी डिजिटल लेजरमध्ये संग्रहित केल्या जातात, जो व्यवहाराच्या नोंदी सुरक्षित करण्यासाठी, अतिरिक्त नाण्यांच्या निर्मितीवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी आणि नाण्यांच्या मालकीच्या हस्तांतरणाची पडताळणी करण्यासाठी मजबूत क्रिप्टोग्राफी वापरून संगणकीकृत डेटाबेस आहे. क्रिप्टोकरन्सी सामान्यतः फिएट चलने असतात, कारण त्यांना पाठींबा नसतो किंवा कमोडिटीमध्ये बदलता येत नाही. काही क्रिप्टो योजना क्रिप्टोकरन्सी राखण्यासाठी व्हॅलिडिटर वापरतात. प्रूफ-ऑफ-स्टेक मॉडेलमध्ये मालक त्यांचे टोकन संपार्श्विक म्हणून ठेवतात. त्या बदल्यात त्यांना त्यांनी दिलेल्या रकमेच्या प्रमाणात टोकनवर अधिकार मिळतो. सामान्यतः या टोकन स्टेकर्सना नेटवर्क फी, नव्याने तयार केलेली टोकन्स किंवा इतर अशा बक्षीस यंत्रणेद्वारे टोकनमध्ये अतिरिक्त मालकी मिळते. क्रिप्टोकरन्सी भौतिक स्वरूपात अस्तित्वात नाही (कागदी पैशाप्रमाणे) आणि सामान्यतः केंद्रीय प्राधिकरणाद्वारे जारी केली जात नाही. क्रिप्टोकरन्सी सामान्यतः मध्यवर्ती बँकेच्या डिजिटल चलनाच्या विरुद्ध विकेंद्रित नियंत्रण वापरतात.

Keywords: क्रिप्टोकरन्सीभारतीय, अर्थव्यवस्था.

Introduction

जेव्हा क्रिप्टोकरन्सी तयार केली जाते किंवा जारी करण्यापूर्वी तयार केली जाते किंवा एकाच जारीकर्त्याद्वारे जारी केली जाते, तेव्हा ती सामान्यतः केंद्रीकृत मानली जाते. विकेंद्रित नियंत्रणासह अंमलात आणल्यावर, प्रत्येक क्रिप्टोकरन्सी वितरित खातेवही तंत्रज्ञानाद्वारे कार्य करते, विशेषतः ब्लॉकचेन, जे सार्वजनिक आर्थिक व्यवहार डेटाबेस म्हणून काम करते. क्रिप्टोकरन्सी ही एक व्यापार करण्यायोग्य डिजिटल मालमत्ता किंवा पैशाचे डिजिटल स्वरूप आहे, जी ब्लॉकचेन तंत्रज्ञानावर बनलेली आहे, जी केवळ ऑनलाइन अस्तित्वात आहे. क्रिप्टोकरन्सी व्यवहार प्रमाणित करण्यासाठी आणि संरक्षित करण्यासाठी एन्क्रिप्शन वापरतात. सध्या जगात 8,000 हजाराहून अधिक भिन्न क्रिप्टोकरन्सी आहेत आणि त्यांचे समर्थक त्यांना भविष्यातील चांगल्या अर्थव्यवस्थेची गुरुकिल्ली मानतात. 2009 मध्ये ओपन-सोर्स सॉफ्टवेअर म्हणून प्रथम प्रसिद्ध झालेले 'बिटकॉइन' ही पहिली विकेंद्रित क्रिप्टोकरन्सी आहे. बिटकॉइन रिलीज झाल्यापासून इतर अनेक क्रिप्टोकरन्सी तयार केल्या गेल्या आहेत.

1983 मध्ये अमेरिकन क्रिप्टोग्राफर डेव्हिड चाउम यांनी ecash नावाच्या अनामिक क्रिप्टोग्राफिक इलेक्ट्रॉनिक पैशाची कल्पना केली. नंतर 1995 मध्ये त्यांनी 'डिजीकॅश' योजनेची अंमलबजावणी केली. क्रिप्टोग्राफिक इलेक्ट्रॉनिक पेमेंटचा एक प्रारंभिक प्रकार ज्यात बँकेतून नोट्स काढण्यासाठी आणि प्राप्तकर्त्याला पाठवण्यापूर्वी विशिष्ट एनक्रिप्टेड की नियुक्त करण्यासाठी वापरकर्ता सॉफ्टवेअरची आवश्यकता होती. यामुळे डिजिटल चलन जारी करणारी बँक, सरकार किंवा कोणत्याही तृतीय पक्षाद्वारे शोधता येत नाही. 1996 मध्ये नॅशनल सिक्युरिटी एजन्सीने "हाऊ टू मेक अ मिनट: द क्रिप्टोग्राफी ऑफ निनावी इलेक्ट्रॉनिक कॅश" क्रिप्टोकरन्सी सिस्टमचे वर्णन करणारा एक पेपर प्रकाशित केला. प्रथम ते एमआयटी मेलिंग लिस्टमध्ये प्रकाशित केले, आणि नंतर 1997 मध्ये अमेरिकन लॉ रिव्ह्यूमध्ये (खंड 46, अंक 4).

कि शब्द - क्रिप्टोकरन्सी, भारतीय अर्थव्यवस्था.

संशोधन पद्धती- सदर अध्ययन हे ऐतिहासिक पद्धतीचे असल्याने अध्ययनाकरिता दुय्यम साधनांचा वापर करण्यात येणार आहे. ज्यात प्रकाशित लेखांचा वापर करण्यात येणार आहे.

संशोधनाचे उद्देश- सध्या संपूर्ण जगात क्रिप्टोकरन्सीची चर्चा आणि यात मोठ्या प्रमाणात गुंतवणूक सुरु असल्याने या क्रिप्टोकरन्सी चा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम अभ्यासण्यात येणार आहेत.

- १) क्रिप्टोकरन्सी चा ऐतिहासिक आढावा घेणे.
- २) क्रिप्टोकरन्सी ची व्याप्ती, फायदे आणि तोटे अभ्यासणे.
- ३) क्रिप्टोकरन्सी आणि भारतीयांचा सहभाग अभ्यासणे.
- ४) क्रिप्टोकरन्सी आणि भारतीय अर्थकारण अभ्यासणे.

संशोधन साहित्याचा आढावा-

Mohammed Mubarak –

A STUDY ON CRYPTOCURRENCY IN INDIA या आपल्या लेखातील निष्कर्षात संशोधक आपले मत मांडतात कि, चांगला वैविध्यपूर्ण पोर्टफोलिओ असण्यासाठी तुम्हाला बिटकॉइनमध्ये गुंतवणूक करण्याची गरज नाही. तुम्हाला बिटकॉइनवर सट्टा लावायचा असल्यास, तुमच्या मालमत्तेच्या छोट्या, एकल-अंकी, भागासह करा. एकतर अधिक सातत्यपूर्ण परतावा देईल हे सुचवण्यासाठी पुरेसा पुरावा नाही. परंतु सोन्यात गुंतवणूक करणे चांगले आहे कारण ते बिटकॉइनच्या तुलनेत सातत्यपूर्ण परतावा देईल.

Peter D. DeVries –

An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future या आपल्या लेखातील निष्कर्षात संशोधक आपले मत मांडतात कि, क्रिप्टोकरन्सी नवीन तंत्रज्ञानाचा अनुभव घेत असलेल्या प्रारंभिक अवलंबच्या टप्प्यातून पुढे गेल्याचे दिसते. ते अजूनही त्यांच्या बाल्यावस्थेत आहेत आणि त्यांना जागतिक बाजारपेठेत मुख्य प्रवाहात खरी उपस्थिती मिळेल की नाही हे पाहणे कठीण आहे. Bitcoin समुदाय नावीन्यपूर्ण आणि जुन्या समस्यांचे निराकरण करून मुख्य प्रवाहात ढकलण्याचा साधन आहे. उद्योग क्लाउड-आधारित पायाभूत सुविधांकडे वळत आहेत. ही सीमा अजूनही बरीच नवीन आणि अनपेक्षित आहे. प्रामुख्याने विविध प्रकारच्या माध्यमांनी भरलेली आहे. डिजिटल मालमत्तेचे इतर प्रकार संगीत आणि क्रिप्टोकरन्सीसारखे लोकप्रिय होऊ शकतात. आठ वर्षांपूर्वी डिजिटल मनी पूर्णपणे ऐकले नव्हते आणि बिटकॉइनच्या निर्मात्याने एकट्याने ते बदलले. क्रिप्टोलॉजी, बिटकॉइन आणि सर्व रिप्टोकरन्सीच्या खाली असलेले मूळ विज्ञान, नवीन आणि रोमांचक डिजिटल आविष्कारांसाठी आघाडीवर असलेली यंत्रणा असू शकते.

क्रिप्टोकरन्सी ची यंत्रणा

ब्लॉकचेन - प्रत्येक क्रिप्टोकरन्सीच्या नाण्यांची वैधता ब्लॉकचेनद्वारे प्रदान केली जाते. ब्लॉकचेन ही रेकॉर्डची सतत वाढणारी यादी आहे, ज्याला ब्लॉक्स म्हणतात. ज्याला क्रिप्टोग्राफी वापरून लिंक द्वारे सुरक्षित केले जाते. प्रत्येक ब्लॉकमध्ये सामान्यतः मागील ब्लॉकची लिंक म्हणून हॅश पॉइंटर, टाइमस्टॅम्प आणि व्यवहार डेटा असतो. डिझाईननुसार, ब्लॉकचेन डेटामध्ये बदल करण्यास मूळतः प्रतिरोधक असतात. हे "एक खुले, वितरित खातेवही आहे जे दोन पक्षांमधील व्यवहार कार्यक्षमतेने आणि सत्यापित आणि कायमस्वरूपी रेकॉर्ड करू शकते." डिस्ट्रिब्युटेड लेजर म्हणून वापरण्यासाठी ब्लॉकचेन सामान्यतः पीअर-टू-पीअर नेटवर्कद्वारे व्यवस्थापित केले जाते. जे नवीन ब्लॉक्सचे प्रमाणीकरण करण्यासाठी प्रोटोकॉलचे एकत्रितपणे पालन करते. एकदा रेकॉर्ड केल्यानंतर त्यानंतरच्या सर्व ब्लॉक्समध्ये बदल केल्याशिवाय कोणत्याही ब्लॉकमधील डेटा पूर्वलक्षी पद्धतीने बदलला जाऊ शकत नाही, ज्यासाठी नेटवर्क मेजॉरिटीची मिलीभगत आवश्यक आहे. ब्लॉकचेन डिझाईननुसार सुरक्षित आहेत आणि उच्च बायझंटॉइन फॉल्ट टॉलरन्ससह वितरित संगणन प्रणालीचे उदाहरण आहेत. त्यामुळे ब्लॉकचेनने विकेंद्रित सहमती साधली गेली आहे.

नोड - क्रिप्टोकरन्सीच्या जगात नोड हा एक संगणक आहे जो क्रिप्टोकरन्सीला नेटवर्कशी जोडतो. नोड संबंधित क्रिप्टोकरन्सीच्या नेटवर्कला समर्थन देतो; व्यवहार रिले करणे, प्रमाणीकरण करणे किंवा ब्लॉकचेनची प्रत होस्ट करणे. व्यवहार रिले करण्याच्या संदर्भात प्रत्येक नेटवर्क संगणकावर (नोड) क्रिप्टोकरन्सीच्या ब्लॉकचेनची एक प्रत असते ज्याला ते समर्थन देते. जेव्हा एखादा व्यवहार केला जातो तेव्हा नोड संपूर्ण नोड नेटवर्कमध्ये इतर नोड्सवर एनक्रिप्शन वापरून व्यवहाराचा तपशील प्रसारित करतो जेणेकरून व्यवहार (आणि इतर प्रत्येक व्यवहार) ज्ञात आहे. नोडचे मालक एकतर स्वयंसेवक आहेत, जे क्रिप्टोकरन्सी ब्लॉकचेन नेटवर्क तंत्रज्ञान विकसित करण्यासाठी जबाबदार असलेल्या संस्थेद्वारे किंवा संस्थेद्वारे होस्ट केलेले आहेत किंवा जे नोड नेटवर्क होस्ट करण्यापासून बक्षिसे मिळविण्यासाठी नोड होस्ट करण्याचा मोह करतात.

टाइमस्टॅम्पिंग - क्रिप्टोकरन्सी विश्वासाहू तृतीय पक्षाची गरज न ठेवता ब्लॉकचेन लेजरमध्ये जोडलेल्या व्यवहारांची वैधता "सिद्ध करण्यासाठी" विविध टाइमस्टॅम्पिंग योजना वापरतात. शोध लावलेली पहिली टाइमस्टॅम्पिंग योजना म्हणजे कामाचा पुरावा योजना. सर्वात मोठ्या प्रमाणावर वापरल्या जाणाऱ्या पूफ-ऑफ-वर्क स्कीम SHA-256 आणि स्क्रिप्टवर आधारित आहेत.

खाणकाम - क्रिप्टोकरन्सी नेटवर्कमध्ये खाणकाम हे व्यवहारांचे प्रमाणीकरण आहे. या प्रयत्नासाठी यशस्वी खाण कामगारांना बक्षिस म्हणून नवीन क्रिप्टोकरन्सी मिळते. नेटवर्कच्या प्रोसेसिंग पॉवरमध्ये योगदान देण्यासाठी एक पूरक प्रोत्साहन तयार करून बक्षिस व्यवहार शुल्क कमी करते. SHA-256 आणि स्क्रिप्ट सारख्या जटिल हॅशिंग अल्गोरिदम चालवणाऱ्या FPGAs आणि ASICs सारख्या विशेष मशीन्सच्या वापरामुळे हॅश तयार करण्याचा दर, जे कोणत्याही व्यवहाराचे प्रमाणीकरण करतात. 2009 मध्ये प्रथम क्रिप्टोकरन्सी, बिटकॉइन सुरू झाल्यापासून स्वस्त-अद्याप कार्यक्षम मशीनसाठी ही शस्त्रास्त्रांची शर्यत अस्तित्वात आहे.

GPU किंमत वाढ- क्रिप्टोकरन्सी मायनिंगमध्ये वाढ झाल्याने 2017 मध्ये ग्राफिक्स कार्ड्स (GPU) ची मागणी वाढली. (GPUs ची संगणकीय शक्ती त्यांना हॅश तयार करण्यासाठी योग्य बनवते.) Nvidia's GTX 1060 आणि GTX 1070 ग्राफिक्स कार्ड यांसारख्या क्रिप्टोकरन्सी खाण कामगारांचे लोकप्रिय आहेत.

वॉलेट- क्रिप्टोकरन्सी वॉलेट सार्वजनिक आणि खाजगी "की" (पत्ता) साठवते. ज्याचा वापर क्रिप्टोकरन्सी प्राप्त करण्यासाठी किंवा खर्च करण्यासाठी केला जाऊ शकतो. खाजगी की सह, संबंधित क्रिप्टोकरन्सी प्रभावीपणे खर्च करून सार्वजनिक लेजरमध्ये लिहिणे शक्य आहे. सार्वजनिक की सह इतरांना वॉलेटमध्ये चलन पाठवणे शक्य आहे.

अनामिकता- बिटकॉइन निनावी ऐवजी छद्मनाम आहे कारण पाकीटातील क्रिप्टोकरन्सी लोकांशी जोडलेली नसून एक किंवा अधिक विशिष्ट की (किंवा "पत्ते") शी जोडलेली असते. त्याद्वारे, बिटकॉइन मालकांना ओळखता येत नाही. परंतु सर्व व्यवहार ब्लॉकचेनमध्ये सार्वजनिकपणे उपलब्ध आहेत. तरीही, क्रिप्टोकरन्सी एक्सचेंजेसना त्यांच्या वापरकर्त्यांची वैयक्तिक माहिती संकलित करण्यासाठी कायद्याने अनेकदा आवश्यक असते.

क्रिप्टोकरन्सी आणि अर्थशास्त्र

सध्या देशात क्रिप्टोकरन्सीच्या वापरावर कोणतेही नियमन किंवा कोणतीही बंदी नाही. बँकांना क्रिप्टो व्यवहारांना समर्थन देण्यावर बंदी घालणारा रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाचा (आरबीआय) आदेश मार्च 2020 च्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाने उलटला आहे. आर्थिक अस्थिरतेच्या भीतीने भारत सरकार एका विधेयकावर चर्चा करत आहे. ज्यामध्ये खाजगी क्रिप्टोकरन्सीवर बंदी घातली जाऊ शकते आणि त्याच्या मध्यवर्ती बँकेद्वारे अधिकृत डिजिटल चलन आणण्यासाठी फ्रेमवर्क तयार केले जाऊ शकते.

भारत ही क्रिप्टोकरन्सीसाठी आशियातील सर्वात मोठी बाजारपेठ बनली आहे आणि जगातील सर्वात वेगाने वाढणारी बाजारपेठ बनली आहे. देशात 15 स्वदेशी क्रिप्टोकरन्सी एक्सचेंज प्लॅटफॉर्म आहेत. अलिकडच्या वर्षात क्रिप्टोकरन्सी आणि ब्लॉकचेन तंत्रज्ञानाच्या बाजारपेठेत लक्षणीय वाढ झाली आहे. विशेषतः कोविड-19 साथीच्या लॉकडाऊनच्या काळात, जेव्हा देशातील बहुतांश लोकसंख्येला घरी राहण्यास भाग पाडले गेले. क्रिप्टोकरन्सी रिसर्च फर्म 'चैनालिसिसच्या' म्हणण्यानुसार, गेल्या वर्षी सर्वोच्च न्यायालयाने मागील बंदी रद्द केल्यावर स्थानिक क्रिप्टो मार्केटचा स्फोट झाला, जुलै 2020 ते जून 2021 दरम्यान 641% वाढ झाली आहे. चित्रपट आणि क्रिकेट स्टार्सनी देखील CoinSwitch Kuber आणि CoinDCX सारख्या प्लॅटफॉर्मसाठी जाहिरात मोहिमेला आघाडी देऊन स्वदेशी क्रिप्टो एक्सचेंजचे समर्थन केले आहे. या दोघांनीही त्यांच्या सोशल मीडिया मोहिमांना वेग दिला आहे. भारतीय क्रिप्टोकरन्सी मार्केटमध्ये 2030 पर्यंत 10 अब्ज डॉलरहून अधिक गुंतवणूक करणार आहेत, असे ट्रेड असोसिएशन नॅसकॉमच्या अहवालात म्हटले आहे. परंतु जेव्हा गेल्या महिन्यात प्रस्तावित क्रिप्टोकरन्सी कायद्याच्या सट्टेबाजीला सुरुवात झाली, तेव्हा बिटकॉइन, इथरियम आणि टिथर सारख्या काही सर्वात लोकप्रिय डिजिटल चलनांच्या किमती 25% ने क्षणार्धात कमी झाल्या.

नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक फायनान्स अँड पॉलिसीच्या प्राध्यापिका लेखा चक्रवर्ती म्हणतात कि, जागतिकीकृत युगात महामारीनंतरच्या जगात क्रिप्टोकरन्सी महत्त्वाची भूमिका बजावते. "मला क्रिप्टोच्या राजकीय अर्थव्यवस्थेबद्दल काळजी वाटत नाही, कारण ते कार्यक्षम आर्थिक आणि वित्तीय समन्वयाद्वारे हाताळले जाऊ शकतात. तथापि, चिंता नियामक फ्रेमवर्कबद्दल आहे, जी विशेषतः क्रॉस-बॉर्डर व्यवहारांमध्ये मजबूत करणे आवश्यक आहे." महामारीनंतरच्या जगात जागतिकीकृत जगात, डिजिटल चलन व्यवहार सुलभ करू शकते," असेही ती म्हणाली.

अर्थमंत्री निर्मला सीतारामन म्हणाले की, मूळ मसुद्यातील बदलांचा तपशील न देता, उद्योगातील जलद बदल लक्षात घेऊन नवीन कायद्याची पुनर्रचना केली जात आहे. कायदा क्रिप्टोकरन्सी प्रतिबंधित करेल की केवळ त्यांचे नियमन करण्याचा प्रयत्न करेल याबद्दल सट्टेबाजी सुरू आहे. अर्थशास्त्रज्ञ इंदिरा राजारामन यांनी डीडब्ल्यूला सांगितले. "क्रिप्टोला मालमत्ता म्हणून ठेवणे देखील या टप्प्यावर इतके सट्टा आणि अस्थिर आहे की ते धोकादायकपणे मालमत्ता मालकीचे लँडस्केप पाहू शकते आणि वास्तविक अर्थव्यवस्थेवर परिणाम करू शकते." माजी RBI गव्हर्नर

रघुराम राजन म्हणतात कि, “मर्यादित संसाधनांसह क्रिप्टो ही सुरक्षित गुंतवणूक नाही; तुम्ही चुकीच्या क्रिप्टोमध्ये गुंतवणूक केल्यास तुमचे सर्व पैसे गमवाल.”

भारतात क्रिप्टोकरन्सी गुंतवणुकीला परवानगी आहे की नाही याविषयी कायदेशीर संदिग्धता आणि किमतींमध्ये प्रचंड अस्थिरता असूनही, ब्रोकरशोध आणि तुलना मंच ब्रोकरचूजरनुसार, देशात क्रिप्टो गुंतवणूक धारकांची संख्या जगात सर्वाधिक 10.07 कोटी आहे. क्रिप्टो गुंतवणूकदारांच्या बाबतीत अमेरिका 2.74 कोटी, रशिया 1.74 कोटी आणि नायजेरिया 1.30 कोटी आहेत. भारतातील सर्वात मोठा स्टॉक ब्रोकर Zerodha वापरकर्त्यांच्या संख्येत देशातील काही लोकप्रिय क्रिप्टो एक्सचेंजेसने मागे टाकले आहे. CoinSwitch Kuber येथे 11 दशलक्ष आणि WazirX येथे 8.3 दशलक्ष वापरकर्त्यांविरुद्ध Zerodha सध्या 7 दशलक्ष वापरकर्ते आहेत. ज्या भारतीयांकडे क्रिप्टोकरन्सी आहे ते बहुतेक 21 ते 35 या वयोगटातील आहेत आणि ते मेट्रो शहरांमध्ये राहतात, असे कांतरने केलेल्या अलीकडील अभ्यासातून समोर आले आहे. सर्वेक्षणासाठी मुंबई, दिल्ली, चेन्नई, कोलकाता, पुणे, हैदराबाद, बंगळूरु, अहमदाबाद, इंदूर, पाटणा, जयपूर आणि लखनौ येथील 21 ते 55 वयोगटातील स्त्री-पुरुषांची मुलाखत घेण्यात आली, ज्यामध्ये असे आढळून आले की बहुतांश भारतीय सध्या यात गुंतवणुकीचा प्रयत्न करत आहेत. क्रिप्टोकरन्सी कशी कार्य करते आणि ती गुंतवणुकीसाठी योग्य आहे की नाही हे अधिक चांगल्या प्रकारे समजून घेत आहेत. मुख्य पाच पसंतीची चलने ज्यात प्रथम स्थानावर बिटकॉइन आहे, ज्याचा एकूण वाटा 75% आहे, त्यानंतर डोगेकॉइन 47%, इथरियम 40%, बिनन्सचे नाणे 23% आणि Ripple's XRP 18% आहे, असे सर्वेक्षणातून समोर आले आहे. कंपनीने म्हटले आहे की भारतातील अशा प्रकारचे हे पहिलेच सर्वेक्षण आहे आणि सुमारे 2,000 ग्राहकांचे मत जाणून घेण्यात आले आहे. महानगरांमध्ये, दिल्लीतील लोकांमध्ये क्रिप्टोमध्ये सहभाग सर्वाधिक 21% आहे, त्यानंतर मुंबई 17%, बंगलोर 12%, हैदराबाद 7% आणि पुणे 6% आहे. क्रिप्टो एक्सचेंज जसे की WazirX, Zebpay, Coinswitch आणि Kuber सर्वात लोकप्रिय चलन खरेदी करण्यासाठी वापरले जातात.

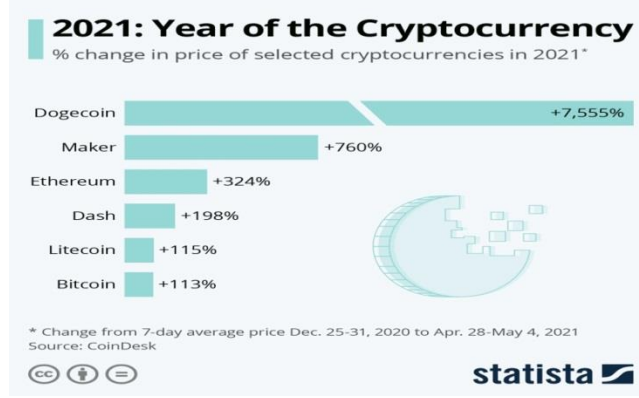
क्रिप्टोकरन्सी धारक असलेले देश

Country	No. of Crypto Owners	% of Population
India	100,740,320	7.30%
USA	27,491,810	8.31%
Russia	17,379,175	11.91%
Nigeria	13,016,341	6.31%
Brazil	10,373,187	4.80%
Ukraine	5,565,881	12.73%
Pakistan	9,051,827	4.10%
Indonesia	7,285,707	2.66%
Vietnam	5,961,684	6.12%
Kenya	4,580,760	8.52%
Philippines	4,360,579	3.98%
South Africa	4,215,944	7.11%
Bangladesh	3,742,571	2.27%
Thailand	3,629,713	5.20%
UK	3,360,591	4.95%
Colombia	3,122,449	6.14%
Venezuela	2,941,502	10.34%

स्रोत- <https://triple-a.io/crypto-ownership/>

ट्रिपल-ए नुसार, भारतामध्ये इतर कोणत्याही देशापेक्षा जास्त क्रिप्टोकरन्सी धारक आहेत, म्हणजेच 100 दशलक्षापेक्षा जास्त होय. भारतात 100 दशलक्षाहून अधिक लोकांकडे क्रिप्टोकरन्सी आहे.

समारोप -

फेब्रुवारी 2014 मध्ये, जगातील सर्वात मोठ्या बिटकॉइन एक्सचेंज, माउंट गॉक्सने दिवाळखोरी घोषित केली. कंपनीने असे म्हटले आहे की चोरीमुळे त्यांच्या ग्राहकांच्या बिटकॉइन्सपैकी जवळपास \$473 दशलक्ष गमावले आहेत. ज्याला माउंट गॉक्सने हॅकर्सवर दोष दिला. 21 नोव्हेंबर 2017 रोजी, टिथर क्रिप्टोकरन्सीने घोषणा केली की ते हॅक झाले आहेत आणि त्यांच्या प्राथमिक वॉलेटमधून USDT मध्ये \$31 दशलक्ष गमावले आहेत. 2020 च्या EU अहवालात असे आढळून आले की, वापरकर्त्यांनी एक्सचेंज आणि स्टोरेज प्रदात्यांवरील सुरक्षा उल्लंघनांमुळे शेकडो मिलियन यूएस डॉलर्सची क्रिप्टो-मालमत्ता गमावली आहे. 2011 ते 2019 पर्यंत वर्षभरात 4 ते 12 उल्लंघनांची ओळख पटली. 2019 मध्ये चोरीच्या घटना \$1 अब्ज पेक्षा जास्त झाल्याची नोंद आहे. चोरी केलेली मालमत्ता "सामान्यतः बेकायदेशीर बाजारपेठेकडे जाण्याचा मार्ग शोधतात आणि पुढील गुन्हेगारी क्रियाकलापांना निधी देण्यासाठी वापरली जाते". क्रिप्टोकरन्सीची तुलना पॉन्डी योजना, पिरॅमिड योजना, हाउसिंग मार्केट बबल यांच्याशी केली गेली आहे. ओकट्री कॅपिटल मॅनेजमेंटच्या हॉवर्ड मार्क्सने 2017 मध्ये सांगितले की डिजिटल चलने काहीही नसून एक निराधार फंड (किंवा कदाचित एक पिरॅमिड योजना देखील) आहे. ज्यासाठी लोक पैसे देतील त्यापेक्षा कमी किंवा काहीही नसलेल्या गोष्टीचे मूल्य सांगण्याच्या इच्छेवर आधारित आहे, आणि त्यांची तुलना ट्यूलिप मॅनिया, साउथ सी बबल , आणि डॉट-कॉम बबल यांच्याशी केली. "बिटकॉइन, इथरियम आणि ब्लॉकचेन जग बदलत आहेत की नाही यावर वाद" या लेखात ब्लॉकचेन संस्थापकांच्या मुलाखतींवर आधारित वादाचे स्पष्टीकरण न्यूयॉर्करने केले आहे. पॉल क्रुगमन, अर्थशास्त्रातील नोबेल मेमोरियल पारितोषिक विजेते, त्यांनी अनेक वेळा पुनरावृत्ती केली आहे की, हा एक बबल आहे जो टिकणार नाही आणि त्याचा संबंध ट्यूलिप मॅनियाशी आहे. अमेरिकन उद्योगपती वॉरन बफेट यांना वाटते की, क्रिप्टोकरन्सीचा शेवट वाईट होईल. ऑक्टोबर 2017 मध्ये ब्लॅकरॉकचे सीईओ लॉरेन्स डी. फिंक यांनी बिटकॉइनला "मनी लॉडरिंगचा निर्देशांक" म्हटले. "जगात मनी लॉडरिंगला किती मागणी आहे हे बिटकॉइन तुम्हाला दाखवते," असे ते म्हणाले.

क्रिप्टो-चलन हा असा शोध आहे जो एक जागतिक घटना बनला आहे. यापूर्वी आरबीआयने भारतीयांना क्रिप्टोकरन्सी वापरण्यापासून सावध केले होते, जे मनी लॉन्ड्रिंग आणि दहशतवादी वित्तपुरवठा यांच्याशी संबंधित आहे. तथापि, क्रिप्टोकरन्सी हे आधुनिक तंत्रज्ञान आणि एक साधन आहे. गेल्या काही वर्षांपासून क्रिप्टोकरन्सीमध्ये गुंतवणूक करणाऱ्यांची संख्या झपाट्याने वाढत आहे.

1 एप्रिल 2022 पासून रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया आपले डिजिटल चलन बाजारात आणणार आहे, असे अर्थमंत्री निर्मला सीतारामन यांनी मंगळवारी त्यांच्या अर्थसंकल्पीय भाषणात सांगितले. व्हर्च्युअल मालमत्तेच्या हस्तांतरणातून मिळणाऱ्या उत्पन्नावर 30% कर लावण्याचीही राष्ट्राची योजना आहे, ती म्हणाली. अशा व्यवहारांच्या कायदेशीर स्थितीबद्दलची अनिश्चितता प्रभावीपणे दूर करण्यात आलेली आहे. “कर दर लागू केल्याने आता क्रिप्टो ट्रेडिंग अधिकृत होते आणि बंदीची कोणतीही चिंता आता राहिलेली दिसून येत नाही.” दर्शन बथिजा, सह-संस्थापक आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी Vault, सिंगापूर स्थित क्रिप्टो एक्सचेंज प्लॅटफॉर्म म्हणाले की, तरीही तुलनेने उच्च कर दर व्यापाऱ्यांना इतर देशांतील प्लॅटफॉर्मवर जाण्यास प्रवृत्त करू शकतो, ज्यामुळे भारत सरकारचा महसूल कमी होईल, असेही ते म्हणाले. कर आकारणीच्या घोषणेनंतर बिटकॉइन दिवसाच्या नीचांकी पातळीपासून 2% पेक्षा जास्त वाढले. आत्तापर्यंत, भारतात आभासी नाण्यांच्या व्यापाराचे नियमन करणारा कोणताही कायदा नाही, जरी त्याने गेल्या वर्षीच्या सुरुवातीला बंदी प्रस्तावित केली होती. यामुळे लाखो भारतीयांना डिजिटल मालमत्तेच्या जागतिक मागणीच्या लाटेकडे जाण्यापासून रोखले नाही. इंडस्ट्री रिसर्च फर्म चॅनॅलिसिसच्या ऑक्टोबरच्या अहवालानुसार जून 2021पर्यंत स्थानिक बाजारपेठेत 641% वाढ झाली आहे. भारतातील क्रिप्टोकरन्सीचे भविष्य आशादायक दिसत आहे आणि आशेचा किरण आहे.

संदर्भ-

- [1] Mubarak Mohammed (2021), A STUDY ON CRYPTOCURRENCY IN INDIA, IJRAR Vol-3, Issue 1 February.
- [2] Peter D. DeVries (2016), An Analysis of Cryptocurrency, Bitcoin, and the Future, International Journal of Business Management and Commerce, Vol. 1 No. 2; September.
- [3] Prof. Blesson James (2018), CRYPTOCURRENCY: AN OVERVIEW ON ITS IMPACT ON INDIAN ECONOMY, IJCRT Volume 6, Issue 2 April 2018, ISSN: 2320-2882.
- [4] <https://www.dw.com/en/why-is-the-indian-government-cracking-down-on-cryptocurrency/a-60148889>.
- [5] <https://www.livemint.com/market/cryptocurrency/india-has-highest-number-of-crypto-owners-in-the-world-at-10-07-crore-report-11634110396397.html>.
- [6] <https://www.hindustantimes.com/business/who-are-buying-cryptocurrencies-in-india-survey-reveals-age-profile-city-101632936636144.html>.
- [7] https://www.business-standard.com/budget/article/budget-2022-india-finally-warms-to-crypto-with-tax-digital-currency-122020101988_1.html.